

immo et doctrinam *emissionis*, a Democrito traditam, a Philosopho exclusam esse; numeros pariter ad concentum sonorum declarandum ab Aristotele post Pythagoram applicatos, ipsa denique interferentiæ phænomena explicata per conflictum contrariorum motuum a Stagirita fuisse (1). Verum quamvis nihil de his penitus novisset, non esset ratio respondendi, quæ post accuratissimas observationes inventa solidissimisque argumentis comprobata a recentioribus sunt. Rationabilis enim progressus inquisitione philosophica debet libenter admittere quidquid ratio de novo invenit ac verum demonstrat.

ARTICULUS IV

Utrum sensus percipere queat objecta absentia.

165. Stabilita generatim varietate objecti sensibilis, proprii videlicet, communis et per accidens, ac probata realitate sensibilibus propriorum eo modo, quo nobis in actu sensationis apparent, quærendum jam in specie est de nonnullis objectis, de quibus disputatur, an cadere sub sensum possint. Et primo quidem occurrit difficultas circa objecta, quæ licet in genere sensibilibus contineantur, absunt tamen, seu præsentia non sunt.

Pro declaratione autem terminorum, nota in primis nomine objecti *absentis* hic venire id, quod vel nusquam existit, vel si existit, saltem est in tali distantia et situ, unde nequeat hic et nunc agere in sensum, speciem suam imprimendo. Nam duplex distingui præsentia rei potest, altera objectiva seu intentionalis, per quam objectum dicitur esse intra potentiam media specie, nimirum modo apto ad hoc

(1) Vide Aristot. *de anim.* lib. 2, cap. 7, 8; S. Thom. *ibid.* lect. 14, 16 et 17. Item Aristot. *de sensu et sensato*, cap. 3, 7; S. Thom. *ib.* lect. 6, 7, 17.

Que de re legi potest Barthélemy de Saint-Hilaire, *Préface du traité de l'ame*. Vide etiam Rev. Dom. A. Farges, *L'objectivité etc.*, pag. 173 seqq.

Quid veniat
absentis
et presentis
objecti nomine.

ut moveat potentiam ad sui perceptionem. Cum enim species sit virtus objecti et similitudo ipsius, immo et quodammodo ipsum objectum, non quidem secundum *esse* naturale, sed secundum *esse* intentionale; ipsa facit, ut objectum, licet loco distans, uniatu potentia ideoque præsens eidem intime fiat, ad hoc ut ex utriusque concursu pariatu notitia, ut alibi docuimus. Præsentia physica in eo consistit, quod objectum aut loco minime distet, aut saltem in ea distantia situque reperiatur, ut speciem immittere possit in sensum. Quomobrem ad præsentiam physicam objecti primo requiritur, ut realiter existat; quod enim existentiam in rerum natura non habet, quomodo præsens dici possit? Deinde requiritur, ut vel nullum intercedat medium inter ipsum ac potentiam, vel ut tale intercedat, per quod actio ab objecto exerceri secundum leges naturales possit, atque in potentiam usque sensitivam transmitti. Et cum absentia præsentia opponatur, absens dicitur objectum illud, quod vel nullibi est, vel non est in eo loco, unde species illius pervenire valeat naturaliter ad potentiam, quemadmodum jam diximus. Quoniam autem cognitio, quæ rem prout præsentem et existentem actu respicit, vocatur *intuitiva*, et *abstractiva*, quæ rem non prout præsentem intuetur, ideo etiam præsentem disceptationem alii proponunt hoc modo, utrum sensibus competere possit cognitio abstractiva, an solum intuitiva. Nos autem noluimus eam sic enuntiare, ne implicemur nunc in quæstionibus, quæ circa usum vocum *intuitivi* et *abstractivi* auctores in varias opiniones distrahunt (1).

Controversia ergo præsens præcipue agitur de sensibus externis, nam circa internos nulla existit disputatio; circa externos vero triplex perhibetur sententia: prima Gabrielis Bielii, Joannis a S. Thoma (2) aliorumque (3), iudicantium sensus externos ita postulare objecti existentiam et præsentiam, ut ne per divinam quidem virtutem fieri possit, ut

Vacua sententia
circa
propositam
controversiam.

(1) Vide num. 55, pag. 203.

(2) Joann. a S. Thoma, *de anim.*, quæst. 6, art. 1.

(3) Apud Rub., *de anim.* lib. 2, tract. de Object. et speciebus, quæst. 13, n. 169.

sensus percipiat absens aut non existens objectum. Secunda opinio, huic contraria, tenet sensum posse naturaliter percipere objectum licet absens, media nimirum specie; immo sæpe numero contingere, sicut idem fatentur omnes de intellectu. Ita Buridanus aliique (1). Tertia sententia, valde communis, mediam tenet viam, docens naturaliter quidem percipi sensibus externis non posse absens objectum, posse vero per omnipotentiam Dei, miraculose producentis speciem, qualem objectum ipsum, si coram adesset, immitteret in potentiam sensitivam. Hanc sententiam tuentur Suarez (2), Rubius (3), Conimbricenses (4), Molina (5), Arriaga (6), Rhodes (7), Lossada (8) aliique, et eandem significat S. Thomas agens de miraculosis apparitionibus Christi Domini nostri sub diversis formis in Eucharistia (9). Hi vero auctores varie postea respondent, si interrogentur, utrum sensatio hujusmodi externa quæ per miraculum, operante Deo ad objectum absens terminaretur, dicenda sit intuitiva vel abstractiva.

166. PROPOSITIO 1.^a Sensus internus potest naturaliter cognoscere rem absentem, et sæpissime cognoscit.

Sensus internus
potest
naturaliter
cognoscere rem
absentem;

Patet experientia. Nam recordamur plurima, quæ olim sensu percipimus, et modo aut non existunt, aut saltem non ita præsentia sunt, ut mittere in nos speciem sui possint. Sic sæpe contemplamur vultum parentum et amicorum, quos amisimus, et in memoriam revocamus cum maxima voluptate loca, quæ peragravimus, scholas, quas pueri frequentavimus, spectacula, ludos, jucundas symphonias mente relegimus. Atqui hæc aliaque similia non memoria solum intellectuali, sed et sensitiva recoluntur. Nam communia

(1) Aqud Rub. ib. num. 172.

(2) *De anim.* lib. 3, cap. 12.

(3) *Loc. cit.*

(4) In lib. 2, *de anim.* cap. 6, quæst. 3.

(5) In 1.^{am} part. quæst. 55, art. 2, disp., Membr. 5.

(6) *De anim.*, disp. 7, sect. 4, num. 33.

(7) Disp. 17, quæst. 1, sect. 3, quæst. 2, sect. 1, paragr. 2.

(8) Lossada *de anim.* disp. 5, cap. 5, num. 164.

(9) 3 p. quæst. 76, art. 8.

nobis hæc sunt cum bestiis, quibus non est intellectus. Miram hanc memoriam vim ad reproducendas olim habitas rerum imagines fuse pulcherrimeque persequitur S. Augustinus (1). Idem etiam probatur ex imaginatione, per quam non solum corporeas imagines olim per sensus externos haustas iterum exprimimus non raro vividis coloribus, sed etiam novas efformamus ipsi rerum, quas videre nunquam potuimus. Quis unquam vidit montem aureum aut flumen lactis vel mellis etc.? Et tamen res ejusmodi facile imaginamur, unam quamdam formam, quæ nunquam extitit, ex variis collectam elementis, quæ seorsim existunt, in phantasia fabricando. Et ex ejusmodi mira imaginandi vi, novosque typos rerum effingendi, enatæ sunt artes liberales. Eadem hæc virtus imaginandi quandoque miseram reddit sexcentis ludibriis vitam hominum, ibi pericula proponens, ubi nulla sunt, morbos fingens in sano corpore, aut veros exaggerans, monstraque nescio quæ nocturnis in tenebris cum ingenti terrore repræsentans.

2.º Ratio vero, cur sensus interior absens objectum exprimere valeat, est, quia olim efformatas ex perceptione objectorum physice præsentium species conservat diu, iisque fecundatus habet quantum satis est, ad iterandas utcumque pristinas cognitiones (2).

167. PROPOSITIO 2.^a Sensus externi naturaliter sentire nequeunt nisi præsentem sensibili: unde actus ipsorum non terminatur ad objectum absens.

sensus vero
externi nequeunt
naturaliter,

Probatur. Nam species, quibus externi sensus utuntur, et indigent ad sentiendum, pendet ab objectis ipsis non solum in fieri, sed etiam in conservari, saltem ita ut nequeant diu permanere sine ipsis objectis. Atqui sine speciebus dari sensatio nequit. Ergo...

Minor alibi probata est. Major etiam quoad primam partem patet ex dictis circa specierum sensibilibum causam efficientem. Quoad alteram vero partem probatur 1.º experientia. Experimur enim externos sensus semper respicere

(1) *Confession.* lib. 10, cap. 8, seqq.

(2) Vide S. Thomam 1 p. quæst. 78, art. 4; quæst. 79, art. 6; 2.º *Contr. Gent.* cap. 74, etc.

illa, quæ tum actu existunt, tum præsentia ita sunt, ut agere in organa valeant secundum leges physicas. Unde videmus passim objecta, quæ sentimus, si alio amoveantur, aut occultentur, jam amplius non percipi.

Probatur 2.º ratione. Quia si species conservaretur in organo, etiam absente objecto, possemus clausis oculis diu protrahere visionem, vel auditionem auribus obturatis. Atqui hoc impossibile est. Et re quidem vera, si species adest, potentia sensitiva, quæ habeat omnia prærequisita nec ullo præpediatur impedimento, necesse est, ut operetur. Jam in adversariorum sententia species adhuc, absente sensibili, perdurat in organo; quod autem organum extrinsecus claudatur, cum adest species, impedimento esse nequit ad sensationem. Nec intelligitur, quid commodi esse possit in organi apertione, cum præsens non est objectum, quod agat in illud speciem suam immittendo. Hinc recte Aristoteles scripsit (1) intelligere esse penes animam, cum ipsa velit, sentire autem non, quia necessarium est adesse sensibile. Cum enim semel species rerum sibi comparavit intellectus, poterit, cum libuerit, de iisdem recogitare; sed licet semel, bis ac centies viderim patrem meum, non potero ipsum iterum videre, nisi vivat, et coram adsit.

168. PROPOSITIO 3.^a Videtur posse sensus per divinam virtutem objectum absens percipere, modo illud repræsentet tamquam hic et nunc præsens.

quamvis possit
per divinam
omnipotentiam

Probatur prima pars. Nam potest Deus vel speciem ab objecto præsentis immissam conservare, illo etiam absente, in organo, vel etiam, ubi nullum est objectum, speciem ipse gignere, qualem objectum, si adesset, naturaliter produceret. Atqui virtus sensitiva per speciem actuata, nulla re amplius indiget ad actum consentaneum eliciendum. Ergo...

Major in comperto est. Nam productio et conservatio speciei ad efficientem causalitatem spectat, nec ullam per se importat imperfectionem, ideoque potest optime Deo convenire. Cum potissimum, testante Aquinate, erroneum sit dicere, Deum non posse facere per seipsum omnes determinatos

(1) Lib. 2.º de anim. cap. 5, text. 60.

effectus, qui fiunt per quamcumque causam creatam (1). Minor vero facile probatur. Nam α) ubi adest adæquata causa, sequi potest effectus. Sed adæquata causa sensationis est potentia cum virtute speciei, quæ se tenet ex parte objecti. Ergo...
 β) Præsentiam objecti physicam nequit ostendi necessariam esse ob aliam causam, nisi ut immutet potentiam, speciem eidem imprimendo. Atqui ad speciem producendam imprimendamque non est opus absolute objecti præsentia, cum totam illius efficacitatem possit divina virtus abunde supplere.

Dices objectum debere concurrere ad sensationem non solum tamquam complementum virtutis subjectivæ, quæ est in sensu immutando illum et actuando per speciem, sed præterea tamquam terminum. Ad hunc ergo concursum terminativum opus omnino esse, ut objectum præsens existat.—Respondeo, negando illatum. Nam ob hunc solum titulum terminandi sensationem minime requiritur existentia objecti, secus enim nec intellectus nec sensus interior possent attingere objecta non existentia vel absentia. Quod si contendas perceptionem externorum sensuum non esse tam abstractam quam perceptio intellectus aut etiam sensuum internorum, id quidem verum est, sed ad summum probabit sensus externos apprehendere non posse objectum absens nisi ad modum præsentis, ut in altera parte propositionis videndum est; minime vero illud præsens reapse debere esse (2).

Probatur secunda pars: Nam objectum aliquod percipi potest bifariam, ut *absens* et ut *præsens*. Percipitur ut *absens*, quando repræsentatur vel præscidendo ab actuali ejus existentia hic et nunc, vel eam etiam saltem virtualiter negando. Ita sæpe cognoscimus intellectu res ipsas existentes ac vere

dummodo
objectum ut
præsens
repræsentat.

(1) 1 p., quæst. 105, art. 2.

(2) Et hoc modo plures DD. explicant miraculosas apparitiones in veneranda Eucharistia sub forma pueri vel carnis vel sub alia, de quibus loquuntur plures historiæ, et S. Thomas (opusculo de Sacramento altaris, cap. 11, circa med.). Et certe possunt optime explicari, dicendo Deum species talium rerum in sensibus produxisse, per quas viderentur quasi præsentés, licet re vera non essent præsentés. Vide S. Thom. 3 p., quæst. 76, art. 8. Clr. 4.º dist. 10, art. 4, quæst. 2.—Et omnino Suarez, in 3.^{am} part. de Sac. Eucharist., disp. 55, sect. 1. 2. Clr. Conimbricenses, loc. cit. 1.º concl., secund. part.

præsentes, tali modo illas intentionaliter exprimendo, sicut repræsentrare possemus, et quidem verissime, quamvis non existerent hic et nunc. Percipitur actum objectum *ut præsens*, quando representatur *ut existens hic et nunc* vere a parte rei, in certo loco, situ, quantitate, cæterisque affectionibus propriis, cum peculiari claritate et perspicuitate cognitionis, virtualiter saltem iudicando, sine discursu et ex sola vi talis apprehensionis, illud coram re vera adesse. Unde ex tali cognitione repræsentrante objectum tamquam præsens moveri potest quis, ut in illud ruat, et amplectatur, si amicus ejus sit, refugiat, si inimicus, aut interficere conetur, apprehendat ad manducandum, si cibus jucundus sit; quia nimirum *ex vi talis repræsentrantis* vel formaliter vel in virtute iudicatur, rem coram adesse in sua physica realitate. Et quamquam aliquando imaginatio proponat hoc modo res ipsas absentes tamquam præsentes, ut v. g. in hallucinatione, nihilominus id est anormalis perturbatio facultatis, procedens ex morbo vel ex nimia excitatione: de quo postea nonnihil dicitur.

Ratio ergo probationis est hæc, quia si consideramus modum proprium, quem habent singulæ potentie cognoscitivæ in repræsentrandis objectis, reperiemus profecto, intellectum in primis contemplari res tum præsentes tum absentes, tum universales tum singulares; imaginationem etiam exhibere posse sive tamquam præsentes sive tamquam absentes, sed semper singulares, ut constat experientia; sensus autem externus semper apprehendere objecta, ut præsentia eo modo quo nuper declaravimus. Quamobrem jure concludimus modum tendendi proprium sensuum exteriorum hunc esse, ut objecta tamquam præsentia debeat omnino exhibere. Atqui quævis potentia, etiamsi per virtutem divinam elevetur ad altiora, modum suum tamen agendi proprium et specificum conservare debet. Sane si sensus externus rem absentem prout absentem repræsentraret, in quo discreparet operatio ejus intrinsece et entitative ab operatione imaginationis? (1).

(1) Cfr. Conimbricenses, lib. 2.us de anim., cap. 6, quæst. 3, art. 1. Denique *tertia pars*; Lössada, loc. cit. num. 166; Suarez, loc. cit., num. 5, vers. fin.; et de *Eucharist.*, disp. 53, sect. 4, vers. fin., paragr. *Superest probanda...*

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

169. **Contra 1.^{am} propositionem objic. 1.º** Hæc est differentia inter intellectum et sensum, quod ille possit habere notitiam abstractivam, hic vero non. Jam vero si sensus interni possunt cognoscere objectum absens, non minus competret eis cognitio abstractiva. Ergo (1).

Resp. dist. Major. Inter intellectum et sensum externum, *trans.*; inter intellectum et sensum internum, *neg.* Et concessa minore, *neg.* conseq. Patet enim experientia, ut videmus, sensum externum memorando et imaginando cognoscere absentia objecta, ideoque abstractivam cognitionem habere.

Objic. 2.º Si sensus posset cognoscere rem absentem, posset etiam cognoscere rem præteritam. Atqui non potest, quia cognoscere præteritum importat cognitionem temporis, quæ solius propria est intellectus (2).

Resp. «sensus posse cognoscere præteritum in concreto seu in actu exercito, considerando scilicet rem, quæ præterit, non rationem formalem præteriti, sicut etiam percipit rem præsentem in *actu exercito*. Considerare autem formaliter et signate temporum differentias, proprium esse intellectus» (3).

Objic. 3.º In hoc discrepat intelligere et sentire, quod sentire sit *experiri*. Atqui experientia necessario importat cognitionem objecti ut hic et nunc præsentis. Ergo nullus sensus potest absens objectum percipere.

Resp. dist.: sentire est *experiri*, id est, sentire est vel actualem experientiam nunc exercere, vel olim exercitam reproducere, *conc.*; est præcise *actu nunc* experiri, *subdist.*: sentire sensu interiori est ita *actu nunc experiri, neg.*; sentire sensu externo, *conc.*

Contradist. Minor.: experientia *nunc actu exercita, conc.* experientia mere reproducta, *neg.* Et *neg.* conseq. Itaque hoc

(1) Ap. Suarez, de anim. lib. 3, cap. 12, num. 1-8.

(2) Suarez, ibid.

(3) Id. ibid., num. 8.

interest inter sensum et intellectum, ut intellectus possit essentiam solam considerare præcisa ejus existentia et actuali præsentia; sensus autem semper referat rem in ordine ad existentiam, sive præsentem sive præteritam, cæterasque affectiones materiales singularium proprias. Semper ergo sensus exprimit cognitionem aliquam experimentalem, quæ tamen præ se ferat experientiam vel olim exercitam, vel quæ modo exercetur. Atque hæc causa est, cur imaginatio, si experientiam illam, quam repræsentat, referat ad tempus præsens vel ad locum diversum, vel similiter duas experientias seorsim habitas circa diversa subjecta, colligat in unum, decipiatur: et ita contingunt innumeræ illusiones imaginationis potissimum in somniis (1).

Objicies 4.º Inter cognoscens et cognitum adest relatio et quidem prædicamentalis. Atqui hæc relatio postulat existentiam realem utriusque termini. Ergo...

Noto in primis, objectionem istam, siquid probat, nimis probare: probaret videlicet neque intellectum posse res non existentes cognoscere, quod tamen falsissimum est. Deinde respondeo, *conc.* Major., *dist.* Min.: si sit mere rationis, *neg.* si sit realis. *subdist.* semper omnino, *neg.* ut plurimum, *conc.* Quamquam Suarez existimat non semper inter repræsentans et repræsentatum debere esse realem relationem (2); potest tamen admitti realem esse relationem cognoscentis ad cognitum. Et quamquam generatim in relatione reali requiratur utriusque termini realis existentia; dari potest aliqua exceptio, ut docet Lossada; et datur *re vera* in cognitione. Et ratio est, quia fundamentum ejusmodi relationis prædicamentalis inter cognoscens et cognitum est cognitio, quæ importat relationem transcendentalem realem ad objectum. Nihil ergo mirum, si ratione ejusmodi relationis, quam importat cognitio, ipsum quoque subjectum induat realem relationem ad objectum licet non existens (3).

170. Adversus alteram et tertiam propositionem, objic. 1.º Plures experientia videntur probare, quod sensus externi

(1) Cf. S. Thom., *de verit.*, quest. 1, art. 11, in fin.; et Suar. loc. sup. cit. num. 8.

(2) Suarez *de anim.*, lib. 3, cap. 2, num. 27.

(3) Cf. *Ontologia*, num. 336, p. 983 in nota (1).

etiam naturaliter percipiant objectum absens. α) Sic enim, qui diu solem aspexit, si subito clausit oculos, aut alio converterit, videt adhuc paulisper lucem aliquam et radios, qui tamen jam non amplius imprimere possunt speciem sensibus. β) Deinde si post attente perspectos sub claro lumine cancellos fenestræ vel aliud objectum, si oculos alio converteris, durabit adhuc paulisper ob oculos imago ejusdem objecti, quod tamen jam non coram adest (1). γ) Item si ardens titio velociter in gyrum agatur, cernitur igneus circulus, qui nullibi existit, nam titio ejusque splendor in singulis momentis non versatur in toto illo circulo, sed in puncto, et non nisi successive percurrit spatium reliquum. δ) Sol etiam in ortu et in occassu videtur, cum adhuc versatur infra horizontem, ideoque cum præsens non est. ε) Denique, ut alia omittam, si stella, cujus lux non nisi centum annorum spatio ad nos perveniret, a Deo destrueretur, posset adhuc per centum alios annos videri. Ergo in eo casu revera objectum absens et jam non existens videretur.

Resp. *neg.* assertum, quod non probatur allatis exemplis, quæ continent phænomena, sub nomine *persistentiæ impressionum et consecutarum imaginum* cunctis notissima. Ad α) primum enim, nisi velis rem explicare per phosphorescentiam vel influxum aliquem electricum lumine solis in oculo excitatum, dici potest visionem illam oriri ex radiis solis, qui oculum penetrarunt, et nondum sunt penitus extincti: unde videtur revera id, quod adhuc præsens est oculis, nimirum non sol ipse, sed radii ejus, qui pergunt agere in organum, quamdiu percipiuntur. β) Alterum exemplum tantum probat species sensibiles, quamvis pendeant ab objecti præsentia in sui conservatione, non tamen illico semper perire, recedente objecto, sed posse paulisper durare.

(1) Phænomenum istud jam magno Augustino cognitum erat: *Plerumque, inquit, cum diuscule attenderimus quæque luminaria, et inde oculos clauserimus, quasi versantur in conspectu quidam lucidi colores variè sese commutantes, et minus minusque fulgentes, donec omnino desistant. Nam et inseriarum fenestrarum cancelli, si eos forte intuebamur, sæpe in illis apparere coloribus, ut manifestum sit hanc affectionem nostro sensui ex ea re, quæ videbatur, impressam.* S. August. *de Trinil.*, lib. 11, cap. 2.

Explicantur
phænomena
persistentiæ
impressionum vel
imaginum, quæ
vocantur
consecutivæ.

γ) Tertium exemplum simili modo explicatur. Nam species, per quam objectum videtur, tamdiu durat in potentia, quamdiu materialis impressio lucis in ea perdurat. Jam impressiones lucis, sicut non perveniunt ad oculum in instanti, ita etiam postquam pervenerunt, non illico cessant, sed paulisper durant, etiam amoto objecto vel alio conversis oculis, quemadmodum docent Physici, et patet ex variis experimentis (1). Fieri ergo bene potest, ut tanta velocitate vertatur in orbem ardens titio, ut impressiones fulgoris et species immixtae ab eo successive ex singulis punctis totius circuli in aere descripti, prius ad oculum appellant, quam cesset impressio et species perfecta ex primo puncto, unde motus ille inceptit. At quotiescumque id eveniet, necesse est, ut igneus circulus nonnisi successive descriptus a titione, simul videatur, ut habet objectio. Non ideo tamen videbitur proprie objectum absens. Nam, quemadmodum jam initio explicuimus, praesentia physica, prout in hac materia intelligitur, in eo consistit, quod objectum ita situm sit, ut agere possit realiter et immutare potentiam, speciem imprimendo. Atqui titio, licet non *sit* simul in toto circulo, actio tamen ejus et immutatio simul proficiscitur ex toto circulo, et recipitur in potentia, juxta physicas leges. δ) Ad quartum eadem esto responsio. Nam quamvis sol cum mane incipit videri, nondum revera emersus est ex horizonte, et adhuc postquam occubuit, videtur in casu, tamen juxta leges physicas refractionis certum est, quod *realiter* agat ipse per suam lucem, speciemque imprimat in oculum. Ergo revera praesens est physice, si non *materialiter*, quatenus recta linea ex oculo spectatoris ad illum usque perducta tangi possit, certe virtualiter, prout in hac materia intelligi debet physica praesentia, quatenus videlicet realis virtus ab ipso perfecta immutat potentiam, et formaliter determinat ad actum sensationis. ε) Et sic patet etiam solutio ad postremum exemplum. Nam praesentia physica tamdiu durare dicenda est, quamdiu durat actio realis et species ab objecto ipso immediate producta, et per medium transmissa usque ad potentiam.

(1) Vide Rubini, *Physica*, lez. 15. n. 5; lez. 37. n. 10, lez. 43. num. 4.

Dices, hanc rationem declarandi praesentiam physicam videri omnino arbitrariam et excogitatum ad effugiendas difficultates.—Respondeo *neg*. Nam quo alio modo vis praesentiam physicam describere? Non certe per solam existentiam objecti aut per coexistentiam cum sentiente. Quot enim res actu existunt, quae mihi praesentes dici nequeunt, nec ullo modo cognosci a me per sensum valent! Neque etiam per hoc dumtaxat, quod res sit coram; nam plurima etiam sunt hoc modo physice coram, quin tamen videri possint. Ratio vero, cur non omnia, quae actu existunt, aut actu sunt coram, videri non valent, alia non est, nisi quia non possunt hic et nunc speciem sui potentiae imprimere. Ergo id, quod constituit, ac determinat rationem praesentiae realis, quae absentiae opponitur in hac materia, non est existentia rei praecise in momento, in quo sentitur, sed realis impressio et speciei productio procedens ac dependens in sui existentia ab eo ipso objecto, quod sentitur (1). Si quis autem omnino contenderet praesentiam physicam, licet ultimo constituat per hoc, quod res possit realiter agere juxta physicas leges et speciem immittere; tamen etiam postulare, ut res in ipso momento, quo sentitur, existat, et coram sit omnino; questio foret de nomine, et consequenter non esset vera universaliter propositio nostra, sed pateretur objectas exceptiones aliasque similes (2).

Objic. 2.º «Nulla potentia versari potest circa id quod intra latitudinem sui objecti non continetur, etiam per potentiam Dei absolutam, ut visus non versatur circa sonum. Sed proprium objectum sensus est res singularis actu existens... Ergo nullo modo operari potest circa sensibile non

(1) Cfr. Suarez loc. cit. num. 4.

(2) Possent hic fieri etiam objectiones ille superius proposita, nimirum rumoris vel murmuris, quod nullo externo corpore sonante, interdum audimus (Vide artic. praecedenti, proposit. 1.^a, part. 1.^a, *argum.* 7.um), et lucis et colorum, qui compresso oculo cernuntur (Vide *ibid.* *argumentum* 5.um, in probatione γ) Minoris). Verum haec reapse non sunt phaenomena perceptionis objecti absentis aut non existentis, quia ut jam supra explicuimus in primo phaenomeno datur auditio realis objecti vibrantis, et in altero percipi videntur reales radii lucis et colores, quocumque tandem modo gignantur.

existens, et consequenter nec circa absens, nam ita se habet existens ad effectum sensationis, ac si non esset in rerum natura» (1).

Resp. conc. Maj., et *dist.* Minor.: naturaliter, *conc.*; per virtutem divinam, *neg.* Nam species repræsentare potest objectum, etiam si non sit præsens, dummodo sit talis, quale produxisset ipsum objectum, si coram adesset.

Objic. 3.º Externi sensus in eum finem dati sunt animalibus a natura, ut per eos regere se possint circa sensibilia præsentia; nam pro absentibus habent internos sensus. Atqui exinde satis colligitur modus operandi talis sensuum externorum, qui omnino postulet præsentiam objecti. Ergo... (2).

Resp. dist. Minor. Exinde colligitur modus naturalis operandi, *conc.*; supernaturalis, *neg.* Si enim species producatur a Deo talis, qualis produceretur ab objecto, adsunt principia omnia identica operandi, nimirum potentia et species prorsus similis, quæ simillimam operationem sensitivam producant, necesse est.

Objic. 4.º Cognitio sensuum externorum est ex genere suo intuitiva. Atqui nequit esse intuitiva cognitio, quæ non respiciat objectum existens et prout existens. Ergo...

Resp. conc. Major., *transcat* Minor ob varias opiniones ac modos loquendi, et *neg.* cons. Quia etiam concedo, quod sensitio ejusmodi miraculosa non foret intuitiva, id unum sequeretur, cognitionem omnem sensus externi naturaliter possibilem esse intuitivam, posse vero per miraculum sensum externum habere cognitionem abstractivam. Cæterum san... visio illa dicenda esset intuitiva, quæstio est de voce. Si nomen *intuitiva* importat cœexistentiam physicam visionis et præsentia objecti, non nisi radicaliter aut exactive conveniret tali visioni; quæ, prout in his circumstantiis, vocari posset abstractiva late sive improprie. Si vero solum denotet visionem fieri per speciem propriam, et repræsentare objectum ut realiter præsens, visio illa foret utique intuitiva, quia fieret per speciem objecti propriam formaliter aut eminenter, et reale objecti præsentiam exprimeret, perinde ac

(1) Apud P. Anton. Rub. loc. cit. num. 170.

(2) *Ibid.*

si adesset præsentia ista» (1). Et sic talem visionem Suarez vocat abstractivam (2), Rubio vero concedit vocari posse intuitivam (3), itemque Conimbricenses (4) et Rhodes (5).

Objic. 5.º Cognitio ejusmodi referens ut præsens objectum revera absens, foret erronea. Ergo rejiciendus error esset in Deum tamquam in causam, quod repugnat.

Resp. dist. ant. Si affirmaret objectum revera præsens esse, *conc.*; secus, *neg.* Tum *dist.* conseq. Si Deus revelaret miraculum, *neg.*; si non revelaret, *trans.* Re enim vera Deus in eo eventu etiamsi miraculum non revelaret, non proprie deciperet, sed tantum præberet occasionem, ut intellectus humanus deciperetur ex vi talis sensationis rem omnino præsentem judicando, quemadmodum scribunt Suarez, Conimbricenses et Rhodes. Si cui autem hæc responsio non placeat, potest dicere, Deum quotiescumque sic operetur, rem fore manifestaturum per revelationem (6), et sic cessabit incommodum.

ARTICULUS V

An sensus possit percipere objectum spirituale atque indivisibile.

171. Affinis est præcedenti præsens disceptatio et necessaria ad solvendas gravissimas controversias Theologiæ, in qua tamquam dogma fidei propugnatur Deum oculis corporeis invisibilem esse; itemque corpus Domini N. Jesu Christi eo modo, quo in Eucharistia præsens adest, utpote indivisibiliter existens, ex communi sententia contra Nominales existimatur esse naturaliter invisibile; quamquam cavendum nobis in præsentiarum sit, ne falcem in res theologicas directe mittamus.

(1) Lossada, loc. cit. num. 167.

(2) *De anim.*, loc. cit. num. 5.

(3) *Loc. cit.* num. 184.

(4) *Loc. cit.* quest. 3, art. 1. vers. fin.

(5) *Loc. cit.* disp. 17, quæst. 2, par. 2.

(6) Plura dabunt Conimbricenses et alii auctores, locis citatis.

Utrum miraculo
sa visio
absentia objecti
dicenda foret
intuitiva,
an vero abstra-
ctiva cognitio

Status
questionis

quid circa
objecti spiri-
talis,

Et circa primam propositæ quæstionis partem, convenit apud omnes absque controversia, quod res spirituales naturaliter cadere nequeunt sub sensum (1); solum ergo disputatur, num possint spiritualia percipi per virtutem divinam sive ab his sensibus de facto existentibus, sive saltem ab aliis perfectioribus, qui creari a Deo possent. Qua in re communis etiam est sententia, paucis in contrarium inclinantibus, quod ne per omnipotentiam quidem Dei possit fieri, ut sensus ad cognitionem objecti spiritualis elevetur.

quid circa
objecti
indivisibilitatem
perceptionem
sentiant scri-
ptores,

Circa quæstionis partem alteram, fuerunt qui existimarent sensibile proprium sentiri posse a sensu in quacumque magnitudine, immo et sine ulla magnitudine, ideoque objectum corporeum indivisibile vel indivisibili modo existens in loco apprehendi posse naturaliter, nisi impedimentum aliquod perceptioni opponatur. Hæc est sententia Nominalium (2), qui consequenter docebant Corpus Domini N. Jesu Christi, licet indivisibile et inextenso modo existens in sanctissima Eucharistia, posse naturaliter videri, ac porro visum iri, nisi propter meritum fidei per virtutem divinam tenerentur fidelium oculi, ne dum sacram hostiam intuentur, corpus etiam augustissimum Salvatoris nostri sub speciebus panis et vini contentum videant. Alii negant id vel per miraculum fieri posse. Cujus sententiæ sunt Richardus, Capreolus, Paludanus et Hispalensis Deza apud Suarezium (3), qui eandem ut probabilem vel probabiliozem tuetur (4), ut etiam Rubius (5) et Becanus (6). Tertia demum est illorum opinio, qui quamvis fateantur sensum indivisibile objectum naturaliter non posse percipere, contendunt nihilominus minime repugnare, quin tale miraculum fiat. Hæc tribuitur a Suarezio omnibus recentioribus

(1) Qua de re, si lubet, relege pulcherrimum locum superius (num. 5, pag. 9, 10), excerptum ex S. Augustino, *Confession.* lib. 10, cap. 10.

(2) Apud Rub. loc. cit. quæst. 12, num. 145; Suarez, *de Eucharist.* disp. 53, sect. 4; Tolet., In 3.^{am} part. quæst. 76, art. 7.

(3) *Ibid.*, et apud Vazquez in 3.^a p., q. 76, art. 6, disp. 191, et apud Rub. n. 153.

(4) *Ibid.* *Deo* 2.^a

(5) *Ibid.* num. 155 seqq.

(6) *Theol. Scholast., de Eucharist.* cap. 10, quæst. 6.

thomistis (1); eademque colligitur ex S. Thoma tum quoad primam partem (2), tum quoad alteram (3). Idem tribuitur Alexandro Halensi, qui docet Beatissimam Virginem Mariam ex speciali privilegio videre in sacramento Corpus Domini Nostri (4). Denique hanc opinionem professi sunt alii maximi DD., ut Scotus, Victoria et Soto apud Suarez (5). Et hæc est etiam opinio PP. Valentia (6), Vazquez (7), Toleti (8), Rhodes (9), Tanner (10), Card. Lugonis (11) et Isamberti (12).

172. PROPOSITIO 1.^a Potentia sensitiva nequit etiam per divinam omnipotentiam elevari ad perceptionem objecti spiritualis.

Prob. 1.º Sensus utcumque perfectus, semper est potentia materialis et organica, e converso perceptio spiritualis objecti spiritualis et ipsa sit, oportet. Atqui inter actum et formam spirituale et principium ac subjectum corporeum et materiale nulla est proportio. Ergo sensus percipere nequit objectum spirituale.

Major quoad primam partem constat. Nam ad essentiam sensus spectat, ut sit organicus et materialis. Quoad alteram vero probatur. Actus enim speciem desumunt ex objecto: unde impossibile est, ut objectum spirituale non

Potentia
sensitiva nequit
etiam per di-
vinam virtutem
elevari ad
perceptionem
objecti
spiritualis.

(1) Loc. cit., *de Eucharist.* disp. 53, sect. 4.

(2) 3 p. quæst. 76, art. 7; 4.^a dist. 10, art. 2, ad 3.um; art. 4, solut., et solution. 4.^a, ad 2.um.

(3) 4.^a dist. 10, art. 4, solut. 1, ad 1.um, ubi concedit, quod oculus Christi, si esset contra species Sacramenti, videre posset miraculose substantiam suam: idemque concedit, sub dubio tamen, de oculo cuiusvis glorificati. Item 3 p. q. 76, art. 7, ad 2.um.

(4) Apud Suarez, loc. cit.

(5) *Ibid.* Vide etiam P. Vazquez, disp. 191, cap. 2, num. 8, ubi scribit perperam citari pro eadem quosdam veteres Doctores.

(6) In 3 p. q. 76, art. 7, tom. 4, disp. 6, q. 4, punct. 3.

(7) *Ib.* disp. 191.

(8) In 3.^a part. quæst. 76, art. 7.

(9) *Curs. Philos.* disp. 17, quæst. 2, sect. 1, paragr. 1.

(10) *De Eucharist.* disp. 5, quæst. 5, dub. 5, num. 68.

(11) *De Eucharist.* disp. 9, sect. 2, num. 20.

(12) *De Eucharist.* ad quæst. S. Thomæ, 3 p., quæst. 76, disp. 4, art. 2.

refundat spiritualitatem suam in actum, qui ad illud terminatur. Estque hoc principium communiter admissum ab omnibus, cum spiritualitatem seu immaterialitatem intellectionis ac volitionis ex objecti spiritualitate derivant.

Prob. 2.º Visio v. g. sensitiva objecti spiritualis, si daretur, spiritualis simul foret ac materialis. Atqui repugnat idem simul spirituale esse ac materiale, siquidem materialitas et spiritualitas contradictorie opponuntur. Ergo...

Major declaratur per partes: *a) visio illa foret spiritualis*, quia versatur circa objectum spirituale seu immateriale.

β) Foret materialis, quia reciperetur in subjecto materiali, ac proinde esset accidens dependens a materia, tum *in fieri*, tum *in esse* vel *conservari*. Præterea si non esset materialis, foret procul dubio spiritualis. Atqui cognitio spiritualis est intellectio, ac proinde nequit esse sensitio, utpote quæ specificè discriminatur ab intellectione. Ergo perceptio illa ne confundatur cum intellectione, debet esse materialis.

Prob. 3.º Quemadmodum constat ex perpetua experientia, sicut singuli sensus habent suum quisque objectum proprium limitatum ad certum aliquod qualitatum genus, puta oculi ad colores, aures ad sonos, etc.; ita etiam videmus sensus omnes generatim spheram activitatis suæ ultra corpora variasque corporum affectiones porrigere non posse. Ergo jure concluditur exinde formale objectum sensuum esse aliquid corporeum, actusque illorum connaturaliter exerceri non posse nisi circa corpora. Atqui nulla potentia cognoscitiva divagari valet extra proprium objectum formale, nec elevari vel per omnipotentiam divinam ad actum vitalem eliciendum, cum quo nullam servat proportionem objectivam et connaturalitatem. Ergo nequit potentia sensitiva versari ullo modo circa objectum spirituale.

Antecedens et primum consequens non agent probatione. *Minor ergo subsumpta confirmatur.* *α)* Etenim certum esse debet, potentias cognoscitivas specificari per ordinem ad adæquata objecta formalia diversa. Jam si quis sensus posset per divinam virtutem elevari ad percipiendum spirituale, non minus posset elevari ad percipienda sensibilia propria cæterorum sensuum, minus quippe distat unum sensibile ab alio, quam spirituale a corporeo et materiali objecto.

Quare absolute loquendo per talem elevationem, adæquatum objectum sensus confunderetur cum objecto intellectus, quod est ens tum corporeum tum spirituale. Ergo sensus ipse per ejusmodi elevationem converteretur in intellectum, quod fieri nequit. Dicendum proinde est, quod licet sensus, perinde ac quævis alia potentia, per divinam virtutem miraculose perfici possit magis ac magis intra suum ordinem et spheram activitatis suæ, nequit tamen omnino extra ipsam extrahi, et ad spiritualia objecta converti, quin eo ipso desinat esse sensus. *β)* Non minus distat gradus vitæ intellectivæ a gradu sensitivæ, quam hic a vegetativo, et hic a gradu entium inanimatorum vitæque carentium. Nam omnes isti gradus entitivæ perfectionis species rerum constituunt essentialiter diversas. Atqui repugnat entia non viventia, puta lapidem, elevari ad hoc, ut sit principium intrinsecum operationis vegetativæ, quin amittat naturam lapidis; et repugnat similiter plantam elevari ad rationem principii sensationis etiam per miraculum, dum non exuerit propriam speciem puræ plantæ. Ergo repugnat etiam sensum elevari ad intellectionem in se eliciendam; quam profecto eliceret, si unquam repræsentare sibi posset objectum spirituale. *Minor* ex se liquido patet. Nam lapis nequit specificè discriminari a vivente, quin eo ipso excludat a se essentialiter rationem intrinseci principii vitæ. Idemque dic de planta respectu animalis; si enim pura planta est, excludit constitutum animalis; si autem elevatur ad hoc ut sentiat, seu efficiat sensationem tamquam intrinsecum ejusdem principium, jam per divinam virtutem fit animal. Nequit ergo pura planta, remanens planta, sentire.

Confirmatur. Quia si quod objectum spirituale percipere sensus valeret, etiam per divinam virtutem; posset quoque cognoscere aliquo modo omne ens spirituale, ac Deum ipsum. Quis autem dubitet, quominus potentia capax cognoscendi Deum et omne ens spirituale sit intellectiva? (1).

(1) Cfr. de hac materia Suar. (*de Deo*, lib. 2, cap. 6), Rhodes (*de anim.* disp. 17, q. 2, sect. 1, paragr. 1), Lossada (*Disp.* 5, *de anim.* num. 169 seqq.)

Dices forte, sensum per naturalem potentiam respicere objectum corporeum, per potentiam vero obedientialem spirituale. Ergo *naturalis* quidem actus ipsius erit circa corporea; non autem sufficienter ostenditur, cur per superadditam virtutem divinam nequeat supernaturaliter etiam attingere spiritualia objecta, et ita supernaturaliter intelligere. Et confirmatur, quia si aqua v. g., licet nullam habens proportionem cum sanctificatione, tamen per omnipotentiam divinam assumitur tamquam instrumentum ad producendam physice gratiam; simili modo etiam sensus, licet nullam habeat ex sese activitatem ac proportionem ad cognitionem spiritualium, nihilominus per miraculum divinæ omnipotentiae poterit ad eam assumi tamquam instrumentum.—Resp. nego prorsus antecedens et consequens, et paritatem allatam in *Confirmatione*. Et ratio est, quia aliter discurrendum est de potentia obedientiali vitali, et aliter de non vitali. Nam potentia vitalis in tantum elicere potest actum vitalem sibi immanentem, in quantum habet virtutem aliquam sibi intrinsicam, et nequit vitaliter operari, seu elicere talem operationem, nisi habeat ingentiam sibi virtutem, saltem inadæquatam et inchoatam, ad illam specificam operationem. Ergo *intelligere, videre, audire*, etc., non possunt procedere ab ulla potentia per solam virtutem divinam sibi penitus extrinsecam et accidentalem, sed saltem requirunt in potentia, a qua vere dicantur procedere, ac fieri, aliquam virtutem intrinsicam et vitalem. Atqui nec oculus habet ullam virtutem intrinsicam, etiam inchoatam, ad audiendum, nec auris ad videndum, nec generatim sensus ad intelligendum; sunt enim hæc potentiae atque operationes essentialiter diversæ. Ergo impossibile est, ut vel per divinam omnipotentiam ejusmodi potentiae extra propria objecta formalia extrahantur, et ad operationem alienam applicentur. Brevi, intellectio per solam divinam omnipotentiam elicit a sensu, posset forte (1) esse actus *receptus in sensu*, sed minime actus *procedens a sensu*, nec proinde esset intellectio in sensu formali. E converso potentiae operationum solummodo transeuntium non habent hanc specialem

(1) Nimirum in sententia, quam superius probabiliorum judicavimus, num 82 seqq., pag. 308 seqq.

repugnantiam, ut assumantur ad actionem, extra suam sphaeram activitatis totaliter positam, quia cum non sit ipsis essentialia, sicut viventibus, habere intrinsicam principium ac virtutem sui motus vel operationis, non apparet eadem repugnantia, cur non possint denominari etiam agentia operationum illarum, pro quibus nullam habent intrinsicam efficacitatem, ne inchoatam quidem, sed totam penitus accipiunt extrinsecus.

Quamobrem novum urgeri potest argumentum in hunc modum:

Prob. 4.º Nulla potentia vitalis elevari potest vel per divinam virtutem ad actum, ad quem non habeat saltem inchoatam aliquam virtutem sibi ingentiam et intrinsicam; omnis quippe actus vitalis vindicat principium intrinsicum, saltem inadæquate. Atqui sensus nulla pollet interna vi, etiam inchoata et initiali ad intellectum et perceptionem objecti spiritualis. Ergo...

173. PROPOSITIO 2.^a Certum est objectum corporeum indivisibile, vel indivisibili modo existens, percipi a sensu naturaliter non posse; per omnipotentiam autem Dei videtur probabilius posse.

Prima pars facile probatur contra Nominales, 1.º experientia; quia quo minor est corporis moles, cæteris paribus, eo minus percipitur; cumque ad certum limitem imminuitur magnitudo, desinit prorsus percipi. Sic persuadent nobis physica experimenta repleti omnia substantiis corporeis viventibus, quæ sensus nostros penitus effugiunt, nisi ope instrumenti microscopici exigua moles in immensum augetur.

Prob. 2.º Ratio autem a priori est, quia corpora sentiri nequeunt naturaliter, nisi species ab iisdem prius in organa sensitiva immittantur. Species autem ejusmodi minime immittuntur nisi media aliqua physica actione. Atqui ut corpora possint agere alia in alia, opus habent justa quadam magnitudine tamquam conditione; nam agunt semper quantitativo modo. Ergo ubi nulla est magnitudo et moles corporea, non poterit esse actio nec species impressa sensibus, et consequenter nec sensitio.

Objectum
corporeum indivi-
sibile, vel
indivisibili
modo existens
percipi natura-
liter a sensu
non potest.

potest vero
probabilius
per Dei virtutem.

Secunda pars probatur, quia nulla potest ostendi reputantia in ejusmodi perceptione miraculosa. Ergo standum est pro divina omnipotentia. Re sane vera, ut sentiri aliquid possit quomodolibet, duo requiruntur, ac sufficiunt: 1.º ut adsit objectum vere contentum intra latitudinem potentiae sensitivae, jam enim diximus in praecedenti propositione, sensum ne per divinam quidem virtutem vagari posse extra suum objectum formale: 2.º ut pariter suppetat sensui species apta objecti. Atqui objectum, licet indivisibiliter existens, non desinit esse intra latitudinem objecti sensibilis, dummodo instructum sit suis qualitatibus sensibilibus, colore, sapore, etc.; deinde species etiam produci a Deo potest. Ergo.

Major manifesta est. Minor vero suadetur quoad primam partem. Nam sicut ipsa substantia corporea potest esse sine modo quantitativo, et externo sibi connaturali, eodem modo etiam qualitates, quae sensibiles dicuntur. Itaque supposita distinctione reali extensionis actualis a corporea substantia et caeteris accidentibus, non est difficultas in concipiendo, quod possit esse indivisibili modo corpus integrum suisque omnibus praeditum qualitatibus. **Secunda vero pars** ex eo evincitur, quod incredibile videatur, Deum non posse supplere defectum magnitudinis justae in corpore sensibili, quae non est *ratio agendi*, nec virtus activa, sed mera conditio, ut naturaliter agere possit sensumque impressa specie immutare.

Quo pacto Deus
possit
producere
speciem ad sen-
tiendum
objectum indivi-
sibiliter
existens.

Modus autem, quo Deus posset speciem ejusmodi producere duplex assignari solet: prior, si Deus ipse *solus* gigneret illam, sicut diximus supra de *objecto absentis*; alter, si Deus objectum ipsum indivisibile, naturaliter impar ad agendum extrinsecus, arriperet tamquam instrumentum, ut cum illo speciem produceret.

Et hanc doctrinam et probationem applicant patroni hujus sententiae ad Corpus Domini N. Jesu Christi, existens integre cum tota sua substantia omnibusque accidentibus in Sacramento Eucharistiae, modo indivisibili et instar spirituum nimirum totum in toto loco specierum sacramentalium, et totum etiam in singulis partibus; propugnantque venerandum illud Corpus, licet oculo corporeo invisibile prorsus ob modum illum existendi sacramentalem et indivisibilem, videri

tamen posse per divinam potentiam ita indivisibili modo existens.

Difficultas ab adversariis petitur ex eo, quod ex altera parte repugnet, modum illum indivisibilis praesentiae sensu percipi, cum sensibilis revera non sit, sed tantum intelligibilis; ex altera vero parte nequeat objectum indivisibiliter existens sine ipso modo indivisibilitatis percipi.

Radicem difficultatis in hata doctrina,

Et converso patroni sententiae nostrae non omnes uno modo loquuntur. Plures cum S. Thoma (1) dicunt corpus quidem Domini Nostri miraculose videri posse oculo corporeo, modum autem existendi indivisibilem et sacramentalem non posse percipi nisi ope intellectus (2); existantem autem nihil vetare, quominus unum videatur alio non viso, sicut contingit etiam saepe in cognitionibus naturalibus, quae apprehendunt unam rationem intelligibilem non apprehensa alia connexa cum priore, ac sensus externi etiam singuli suam propriam qualitatem sensibilem apprehendunt, alia omnia, quae ad alium sensum pertinet. Alii autem concedunt oculum elevatum ad videndum Corpus Domini in Sacramento, posse etiam modum praesentiae indivisibilis miraculose cognoscere (3).

et diversus
modus loquendi
in suis
asserentibus.

Equidem crediderim, salvo meliori, utramque responsionem in concordiam vocari posse. Nimirum si praesentiae indivisibilis modus secundum suam essentiam spectetur, solo intellectu apprehendi valet; si vero modus ille consideretur in concreto et confuse, non satis capio, cur non possit ab oculo apprehendi. Quemadmodum enim praesentiam ipsam extensam et divisibilem vident oculi, non quidem prout in se est, secus enim non tot essent controversiae circa naturam ubicationis inter Philosophos, sed quatenus de facto vident oculi corpus hic in hoc spatio et non in alio, coexistens huic alteri corpori in tali mensura et situ; sic et converso visus in casu nostro perciperet Corpus sacratissimum praesens in altari, intra terminos specierum sacramentalium et simul cum illis in eodem spatio, ita tamen ut non coextenderetur cum

Quo pacto ab
oculis praesentia
percipi queat.

(1) 3 p. quaest. 76, art. 7, ad 2.um

(2) Ita Valentia, Tanner, et Toletus, loc. cit.

(3) Ita Vazquez, Issambertus, Lugo, locis cit.

speciebus, sed *totum* esset in singulis partibus illarum: nimirum videret *indivisibiliter præsens*. Nisi enim hoc modo videat oculus præsentiam illam indivisibilem, capere non possum, quomodo videat indivisibile. Si enim videt indivisibile, certe non videt illud extenso modo, neque de hoc est præsens disceptatio. Ergo videt modo inextenso et indivisibili existens.

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

174. Adversus priorem propositionem objic. 1.º Plus distat Deus intuitive cognitus ab humano et creato intellectu, quam spirituale a sensu. Atqui creatus intellectus per divinam omnipotentiam elevatur ad intuitivam visionem. Ergo non minus poterit etiam sensus per eandem omnipotentiam elevari ad perceptionem objecti spiritualis.

Resp. dist. Major.: quoad physicam entitatem, *conc.*: quoad objectivam proportionem, *neg.*

Et *concessa* Minori, *neg.* conseq. Jam notavimus in probationibus criterium ad judicandum, an potentia aliqua cognoscitiva possit necne ad apprehensionem cujuslibet objecti elevari, petendum non esse ex certa quadam ac determinata distantia vel proportione talis objecti ac potentie secundum physicam et entitativam eorundem perfectionem; sed ex eo quod objectum contineatur intra latitudinem formalis objecti, a natura ipsa cognoscitivæ potentie præstituti. Jam objectum spirituale minime continetur intra latitudinem objecti formalis sensuum, sicut nec color versatur intra latitudinem formalis objecti aurium, vel sonus oculorum, etc. Deus autem, utpote ens, continetur intra latitudinem objecti formalis intellectus creati, qui respicit omne ens tamquam objectum suum *adæquatum*; siquidem nullum est ens, quod nequeat aliquo saltem modo magis aut minus perfecto naturaliter cognoscere. Unde licet actus ipse visionis intuitive reperiat extra spheram naturalem activitatis pro intellectu creato, ipse tamen Deus est naturaliter cognoscibilis cognitione abstractiva; et ideo quia Deus simpliciter continetur sub adæquato objecto intellectus creati, licet solummodo cognoscibilis naturaliter per cognitionem obscuriorem atque imperfectiorem, elevari

miraculose potest ille intellectus ad præstantissimum actum cognitionis, qualis est intuitio.

Objic. 2.º Potentia physica elevari potest ad operandum præter suam naturalem activitatis spheram. Quidni etiam potentia cognoscitiva?—*Respondeo*. Ratio supra declarata est, quia potentia cognoscitiva est *immanenter* operativa, que proinde virtutem, saltem inadæquatam, sibi intrinsicam essentialiter postulat, nec potest vitaliter operari, si tota virtus agendi extrinsecus ac transeunter sibi imprimatur.

Objic. 3.º Unio materialis terminari potest ad extremum spirituale, ut unio corporis ad animam rationalem. Ergo a pari poterit etiam visio v. g. materialis ad objectum immateriale ac spirituale terminari.—*Resp. neg.* conseq. et parit. Quia si spiritus potest esse actus corporis informando illud, et sic humanum compositum efficiendo, consequens est, ut unio materialis servet proportionem aliquam cum actu spirituali. Sed ostendimus cognitionem sensitivam, utpote materialem, imparem penitus esse objecto spirituali attingendo.

Objic. 4.º Objectum spirituale representari potest signis materialibus, puta vocabulis, pictura, etc. Ergo videtur posse etiam exprimi cognitione materiali.—*Respondeo. neg.* parit. et conseq. Alia enim est ratio signorum *instrumentalium* et alia *formalium*. Signa formalia sunt expressiones objecti vitales et ab interna virtute perfectæ; et ob hanc causam nulla potentia materialis potest hoc modo exprimere objectum spirituale, quod est ultra omnem spheram activitatis materialis immanentis. E converso signa instrumentalia non sunt vitales expressiones rerum significatarum; sed occasiones quedam excitandi cognitionem aliarum rerum in mente, sive ob affinitatem et connexionem naturalem, quam cum illis habent, sive ob arbitrium hominum. Nulla porro est repugnantia in eo, quod res etiam materialis notitiam ingerat spirituali um potentie ad spiritualia cognoscenda capaci.

Objic. 5.º Potest oculus elevari ad lucem supernaturalem videndam, quam naturaliter nullo modo possit videre. Ergo etiam ad videndum spirituale.

Resp. dist.: si est vera lux et non metaphorica et spiritualis, *conc.*; si sit entitas aliqua spiritualis, *neg.* Itaque totum

dependet ex natura lucis illius supernaturalis, corporea vel incorporea. Si enim incorporea est, versatur omnino extra latitudinem objecti formalis visivæ potentiae. Si autem corporea sit, nihil vetat, quominus saltem per elevationem divinam valeat videri (1).

175. Adversus alteram propositionem objic. 1.º Objectum indivisibile prout tale videri aut sentiri nequit, non apprehenso modo ipso indivisibilitatis. Atqui modus indivisibilitatis versatur prorsus extra latitudinem objecti formalis sensuum, ac percipi solum potest ab intellectu. Ergo... Minor probatur. Nam objectum sensuum vel est sensibile per se, proprium aut commune, vel est sensibile per accidens. Modus autem indivisibilitatis nec est sensibile proprium, ut patet, nec est aliquod ex communibus, quæ vulgo assignantur a Philosophis post Stagiritam; nec etiam est sensibile per accidens, siquidem ejusmodi sensibile generatim solet esse subjectum qualitatum sensibilium, quod eo ipso, quod hæ percipiuntur, apprehendi ab iisdem sensibus per accidens dicitur, nam modus ille existentiae absque actuali extensione et instar spirituum, profecto non est subjectum alterius alicujus formæ, quæ a sensibus percipiatur. Ergo modus præsentiae indivisibilis cadere non potest sub sensum.

Resp. dist. Major.: objectum indivisibile nequit sentiri sine modo, qui confuse et in concreto aut quasi indirecte apprehendatur, *conc.*: qui apprehendatur in abstracto et secundum ipsam naturam et essentiam ejusdem, *neg.* Et *contradist.* Minor, *neg.* conseq.

Ad probation. *trans.* Major., *neg.* Minor. quoad alteram partem. Nam modus ille revocari potest ad sensibile commune, cujus conceptus proprius stat generatim in hoc, quod sit aliquid modificans sensibile proprium ejusque modum essendi, et consequenter agendi, ac potentiam immutandi, quemadmodum superius declaravimus. Unde sicut videndo colorem esse in spatio majori aut minori, videt oculus colorem extenso ac divisibili modo; ita videndo totum coloratum

(1) Plura vide apud Lossada (disp. 5, de anim. n. 175 seqq.). Reole, si libet, quæ in *Ontologia* (num. 215 seqq., pag. 605 seqq.), disputata sunt circa potentiam obedientialem.

in toto spatio, et totum etiam in singulis partibus spatii videt colorem inextense atque indivisibiliter. Eo vel magis, quia modus ille indivisibilitatis non est forte positivus, sed negativus, qui consistit in negatione extensionis localis. Et ideo sicut oculus videt limites v. g. rei alicujus ex eo, quod videt rem, quæ ultra certum spatium non protenditur, videre potest etiam modum indivisibilem, quia videt sensibile, et non videt illud loco aptari et cõextendi. Nec movere nos multum debet, quod Aristoteles non recensuerit inter sensibilia (sive propria, sive communia) objectum indivisibili modo existens, quia ille solum disputabat de his, quæ naturaliter percipi a sensu possunt. Et idem dicatur de posteris etiam Philosophis, qui traditam a Stagirita divisionem ac genera sensibilium amplectuntur.

Objic. 2.º Proprium est sensuum externorum intuitive percipere res, nimirum representare illas tamquam hic et nunc præsentés in hoc loco et in talibus determinatis adjunctis, ita ut etiamsi per virtutem divinam apprehenderent objectum absens, non possent illud abstractivè exprimere, sed quasi intuitive, ac per modum præsentis et hic et nunc existentis exhibere. Atqui si sensus apprehendunt indivisibile prout tale, non amplius apprehendunt illud per modum intuitionis tamquam hic et nunc præsens. Ergo.—*Resp. neg.* Minor. Modus præsentiae divisibilis aut indivisibilis secundum extensionem præcisè nihil pertinet ad hoc, ut res apprehendatur intuitive vel abstractivè. An non potest intuitive cognosci res indivisibilis? Deus certe intuitive cognoscitur ab intellectu beato, et actus proprii possunt etiam ab intellectu naturaliter percipi intuitive. Cur ergo sensus idem nequeat? Profecto si noster visus elevaretur ad videndum Corpus sanctissimum Salvatoris nostri in Eucharistia, intueretur illud hic et nunc præsens in loco et spatio specierum sacramentalium, non minus quam ipsas species ita, ut quod nunc credimus, et abstractivè intelligimus per revelationem, tunc revera videremus.

176. Scholion. Præcipuæ circa objectum sensuum quaestiones tractate jam sunt. Illud etiam a veteribus disputabatur, utrum sensus, saltem interni, attingere negationes vel privationes queant. Affirmat cardin. Cajetanus et alii apud

Utrum sensus
attingere
negationes
queant,
vel privationes

varias sententias.

P. Joannem Martínez de Prado (1), idemque dicendum esse, saltem de sensu interno, contendit P. Arriaga (2). In cuius sententiæ patrocinium potest etiam adduci Aristoteles, cuius hæc sunt verba: *Sicut autem visus et visibilis est et invisibilis, tenebra autem invisibilis est; iudicat autem et ipsam visus* (3). Et consonare videtur ipsemet S. Thomas: *Quia vero eadem est potentia cognoscitiva oppositorum, sequitur, quod visus, qui cognoscit lucem, cognoscat et tenebram* (4). At vero P. Vazquez (5), Lossada (6), alique multi negant sensus cognoscere posse negationes vel carentias: quorum opinio probabilior est. Quia sensus nihil percipere possunt sine specie, eaque propria, cum non habeant discursum, nec possint analogias et oppositiones rerum percipere. Atqui negationes ac privationes non possunt ullam speciem mittere. Ergo impossibile est, ut sensus percipiant negationes actu positivo et distincto. Ac tantum dici possunt illas apprehendere quodammodo negative, quatenus nempe non percipiunt quidpiam. Ad explicanda testimonia Stagiritæ et Angelici distingui possunt ex doctrina ejusdem Aquinatis in iis ipsis locis, quæ in contrarium afferuntur, duo genera negationum vel privationum, puta non visibilis, non audibilis, etc.: quædam important plenam formæ carentiam, quo pacto invisibile est id, quod nulla luce, nullo prorsus colore gaudet, ut sunt v. g. tenebræ. Aliud genus negationis est illud, quod parum habet de opposita forma: et sic soni tenuissimi dicuntur non posse audiri, et lux maligna et exigua nec videri potest, nec sinit videre (7). Quare cum Aristoteles aut S. Thomas, aut aliquis alius ex antiquis scriptoribus, generatim docent negationes vel privationes cognosci sensu posse, in primis intelligi possunt de negationibus non puris et

(1) *De anim.*, lib. 2; quæst. 37, paragr. 1.(2) *De anim.* disp. 5, sect. 5, num. 78.(3) Aristot. *de anim.*, lib. 2, cap. 10, text. 103.(4) S. Thom. *de anim.*, lib. 2, lect. 15, initio. Cfr. ib. lect. 19 fin.; lect. 21, paragr. d; lect. 23, fin.(5) In 1.^{am} part., disp. 61, cap. 1.(6) *De anim.*, disp. 5, cap. 5, num. 161 seqq.(7) Vide S. Thom. *de anim.*, lib. 2, lect. 15, 19, 21, 23 locis cit. Cfr. 1. 2. quæst. 73, art. 2.

completis, sed de iis, quæ parum habent de opposita forma. Deinde nisi quid obstat in ipso contextu, interpretandi sunt non de actu positivo, quo sensus negationes apprehendat, sed tantum de actu pure negativo, quo nempe sensus nihil percipiat. Hoc modo cum auditus attente applicatus in aliquo loco nihil percipit, dicitur percipere silentium, et visus nihil videns, cognoscere tenebras. Et hoc sensu etiam intelligitur effatum illud: *Oppositorum eadem est potentia cognoscitiva*, ubi sermo est de oppositione privativa: nam nec ipse intellectus potest privationes tamquam aliquid positivum, vel propriam habens cognoscibilitatem, referre, sed tantum per ordinem ad formam oppositam, ut v. g. malum ex bono, tamquam ejus carentiam, tenebras ex luce, quietem ex motu, etc. (1).

Objiciuntur in contrarium quædam exempla: sic avis dolorem exprimit non inveniens pullos in nido, quare videtur carentiam cognoscere. Canis etiam domi inclusus conatur exire, non per murum, sed per foramen, in quo advertit carentiam obstaculi; et gallina terretur umbra milvi, quæ lucis carentia est, etc.—*Verum hæc rem non evincunt*; necesse enim non est ad ista phænomena explicanda cognitionem negationum in brutis admittere; nam sensus occasione carentiæ determinari potest ad varios actus delectationis, mœroris, etc., non quod carentiam percipiat, sed quia non percipit rem quamdam positivam. Sic avis cum memoriam servet pullorum in nido relictorum, non inveniens illos dolet, non quod carentiam videat, sed quia non videt illud, quod vehementer optabat. Canis etiam, necesse non est, ut carentiam aliquam in foramine muri percipiat; sed tantum quia jam non videt obstaculum, quod prius illum retrahebat, conatur exire. Hinc noctu, quia murum non videt per illum nihilominus tentat egredi. Gallina denique potius, quam umbra, dici potest terri figura milvi (2).

(1) Vide S. Thom. *de anim.*, lib. 3, lect. 1, paragr. e; lect. 11, paragr. d, etc.

(2) Ita fere ad verbum Lossada, loc. cit. num. 162, apud quem in plura, si lubet, require.